

КОЛПОВСЬКА Антоніна Михайлівна,  
канд. наук держ. упр.,  
старш. викладач каф. менеджменту  
та управління проектами ДРІДУ НАДУ

## ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Досліджується розвиток концепції соціальної відповідальності в муніципальному управлінні, на основі чого вдосконалюється періодизація розвитку концепції соціальної відповідальності в Україні через визначення трьох фаз та уточнення змісту виділених іншими дослідниками етапів другої фази.

Ключові слова: муніципальне управління, публічне управління, соціальна відповідальність, соціальне партнерство.

### ***Kolpovska A. M. Periodization of the development of social responsibilities concept in Ukraine***

The development of social responsibilities concept in the municipal government has been investigated. Based on the analyzed sources the periodization of the development of social responsibilities concept in Ukraine has been improved by identifying three phases and clarifying the content selected by other researchers of the second phase stages.

Key words: municipal government, public administration, social responsibility, social partnership.

***Постановка проблеми.*** З кожним роком питання соціальної відповідальності стають все актуальнішими для України, що пов'язано з багатьма причинами, основними з яких є: глобалізація економічного простору, інтелектуалізація праці й виробництва загалом, зростання загрози техногенних та екологічних катастроф, соціалізація трудових відносин тощо [1]. Це ж спричинило й активізацію політичних

виступів та наукових розробок питань соціальної відповідальності, однак випадково чи цілеспрямовано абсолютна більшість розробок стосується лише соціальної відповідальності бізнесу. У той час як соціальну відповідальність несе передусім держава в особі її законодавчих і виконавчих органів, а також органів місцевого самоврядування. Соціальну відповідальність мають нести також усі громадяни – члени суспільства. На різних рівнях соціальна відповідальність несе різне соціальне навантаження й виконує різні соціальні функції.

У 2013 р. Указом Президента України Кабінет Міністрів України та Координаційну раду з питань розвитку громадянського суспільства зобов'язано до грудня 2013р. розробити та схвалити стратегію сприяння розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні. При Координаційній раді з питань розвитку громадянського суспільства створена робоча група, яка опрацьовує стратегію [7].

У 2013 р. найважливішими подіями у світі щодо соціальної відповідальності стали:

- презентація нового стандарту нефінансової звітності GRI G4;
- розробка і презентація стандарту інтегрованої звітності;
- рішення Європейської комісії внести поправки до законодавства з метою розкриття нефінансових показників у звітах найбільших компаній;
- прийняття першого закону у світі в Індії, який регулює витрати на корпоративну соціальну відповідальність у вигляді 2 % від чистого прибутку;
- прийняття Великобританією першого у світі національного плану дій з питань бізнесу та прав людини (вперше держава розробила керівництво для компаній з інтеграції прав людини у своїй діяльності) [8].

*Аналіз останніх досліджень і публікацій.* Окремі питання щодо соціальної відповідальності суб'єктів державного управління і місцевого самоврядування, розбудови взаємовідносин органів влади, громадськості й бізнесу на засадах соціальної відповідальності знайшли відображення в багатьох вітчизняних фахових виданнях, зокрема у роботах О. Бабич, В. Загорського, О. Кіреєвої, Л. Корчєвної, А. Крєтової, В. Лоли, О. Мельничєнка, В. Новикова, О. Никитюка, О. Ольшанського, О. Россошанського, І. Савченка, М. Фурси, І. Шумік. Але поза увагою дослідників залишається історичний розвиток концепції соціальної відповідальності саме в публічному управлінні.

*Метою статті* є дослідження етапів становлення та вдосконалення періодизації розвитку концепції соціальної відповідальності в Україні.

*Виклад основного матеріалу.* Аналіз наукових праць показав, що аспекти концепції соціальної відповідальності вперше ідентифікувались у науковому полі з 2002 р. вітчизняними науковцями. Активізація наукових розробок почалась дещо пізніше. У 2007 р. з'явилися наукові роботи щодо соціальної відповідальності в публічному управлінні. Проте малодослідженими залишаються саме існуючі у світі моделі соціальної відповідальності з позицій запровадження необхідних змін у форми, методи та процедури діяльності вітчизняних органів місцевого самоврядування. В Україні з тематики соціальної відповідальності станом на 2013 р. захищено 17 робіт, із них вісім робіт з економічних наук (Ю. Зайцев, 2002; О. Степанова, 2008; Л. Грицина, 2009; А. Коноваленко, 2010; О. Березіна, 2011, Н. Сімченко, 2011, І. Царик, 2011, О. Дудкін, 2011), дві роботи з юридичних наук (Н. Іванчук, 2007; О. Гарасимів, 2011), по одній роботі з педагогічних (В. Тернопільська, 2003) та філософських наук (Г. Алоні, 2008), з державного управління захищено п'ять робіт, що стосуються соціальної відповідальності (О. Бабич, 2005; І. Савченко, 2007; В. Головій, 2009; Р. Жмудський, 2014; В. Дементов, 2014).

І. Савченко визначає соціальну відповідальність органів державної влади в умовах розбудови соціальної держави, з'ясовуючи роль і місце концепції соціальної відповідальності в системі суспільних цінностей соціальної держави та розкриваючи поліфункціональний зміст соціальної відповідальності органів державного управління як системоутворюючого принципу сучасної соціальної держави, іміджевої характеристики владних інститутів та посадових осіб, засобу вирішення соціальних проблем [6].

В. Новак у 2008 р. розглядав організаційно-правові питання соціального партнерства органів державної влади та громадських об'єднань в Україні. Він розробив організаційно-правовий механізм соціального партнерства органів державної влади та громадських об'єднань, який має базуватись на таких організаційних діях, як проведення політики органів державної влади за допомогою громадських слухань, громадських рад; звітування перед громадськістю; проведення консультацій з громадськими організаціями з найбільш важливих питань соціального

розвитку регіону; організація особистих прийомів громадян; проведення прес-конференцій; «гарячі лінії». Дослідник зазначає про взаємну відповідальність громадян і держави, що обумовлена законами, але не розглядає соціальну відповідальність, саме на засадах якої повинно базуватися соціальне партнерство [5].

В. Козаков зазначає, що різні проблеми соціально-ціннісних засад державного управління висвітлює пострадянська парадигма науки державного управління. Основна увага в розробці соціально-ціннісних засад державного управління в цій парадигмі приділяється теорії соціально-правової держави і стратегії вироблення соціальних стандартів. У дисертації В. Козаков доводить, що під змістовими соціально-ціннісними характеристиками державного управління слід розуміти міру досягнення національних цілей і виконання завдань, зокрема гуманізації та демократизації діяльності державних організацій. Науковець обґрунтовує сукупність методів, технологій та засобів регулювання державно-управлінських відносин та сфери державних послуг у їх співвідношенні з принципами, ідеалами і цінностями суспільства [4].

Н. Калінкіна розглядає партнерські відносини між владою та третім сектором у соціальній державі. Вона пропонує організаційно-інституційний механізм забезпечення соціального партнерства на регіональному рівні на основі створення обласних центрів соціального партнерства, основними напрямками діяльності яких має стати інституціоналізація діалогу між владою, бізнесом і громадськістю щодо вирішення актуальних проблем місцевого розвитку. До напрямів удосконалення сучасної моделі соціальної держави в Україні Н. Калінкіна включає: пошук нових механізмів поєднання закономірностей ринкової економіки з попитом населення на зростаючий добробут; підвищення особистого внеску споживачів соціальних благ в їхнє виробництво; розширення незалежного, у тому числі й суспільного, контролю за всією сукупністю державної діяльності. На основі узагальнення літературних джерел Н. Калінкіною сформульовано положення про соціальну державу як особливий тип високорозвинутого суспільного утворення з високим рівнем соціальної захищеності всіх громадян за допомогою активної діяльності держави з регулювання соціальної, економічної та інших сфер життєдіяльності суспільства, установлення в ньому відносин соціальної справедливості та солідарності, а також гарантування кожній особистості права на захист власних інтересів і задоволення соціальних потреб [3].

Р. Жмудський розглядає механізми забезпечення політичної відповідальності в державному управлінні в Україні. Він зазначає, що політична відповідальність у державному управлінні пов'язана з іншими типами відповідальності, зокрема із соціальною відповідальністю, у межах якої виокремлено моральну, політичну, корпоративну, релігійну, етичну відповідальність, та юридичною відповідальністю, до якої належать конституційна, адміністративна, цивільна, дисциплінарна, кримінальна відповідальність [2].

На основі проаналізованих джерел нами вдосконалено періодизацію розвитку концепції соціальної відповідальності шляхом визначення трьох фаз та уточнення змісту виділених іншими дослідниками етапів другої фази (таблиця).

**Висновки.** Для України дуже важливим є створення умов для розвитку соціальної відповідальності, і перші кроки вже зроблені. Слід визнати, що впровадження філософії та етики соціальної відповідальності вітчизняних організацій в Україні порівняно з високорозвиненими країнами помітно відстає, хоча й існує безсумнівний прогрес щодо поширення ініціатив Глобального договору в Україні. Майбутнє соціальної відповідальності в Україні залежить від усвідомлення всіх суб'єктів господарювання важливості їх участі у вирішенні соціальних питань.

У подальших дослідженнях сфери розвитку концепції соціальної відповідальності нами планується розробити модель взаємодії бізнесу, влади та громади в Україні на засадах соціальної відповідальності.

## Періодизація розвитку концепції соціальної відповідальності в Україні

Фаза	Основні події	Підготовка дисертацій за проблематикою соціальної відповідальності (галузь знань: автор, тема, рік)	
		Державне управління	Інші галузі знань
I. Формування засад соціальної відповідальності в Україні, 1996 – 2005 рр.	За ініціативи Української асоціації якості та Українського союзу промисловців та підприємців (УСПП) в Україні поширюються ідеї соціальної спрямованості і соціальної активності бізнесу	–	Економічні науки: Ю. Зайцев «Соціалізація економіки України як стратегічна потреба її розвитку», 2002. Педагогічні науки: В. Тернопільська «Формування соціальної відповідальності старшокласників у позанавчальній діяльності», 2003
II. Функціонування системи поглядів соціальної відповідальності, 2005 – 2010 рр.	<p>1-й етап (2005 – 2006 рр.) до проведення форуму «Корпоративна соціальна відповідальність і Глобальний договір», метою якого був розвиток діалогу між різними групами заінтересованих сторін з КСВ та мобілізація основної групи компаній щодо можливості підписання Глобального договору (12.2005). Початок ініціативи «Глобальний договір» в Україні. Підписання меморандуму про СВБ, підписавши який українські компанії-лідери об'єднали свої зусилля з розвитку КСВ (25.04.2006).</p> <p>2-й етап (2007 р.) характеризується підвищенням обізнаності з КСВ в Україні і першими зусиллями організацій переосмислити і втілити стратегічні засади в питаннях розвитку КСВ. Приєднання України до міжнародної групи з розробки нового міжнародного стандарту із соціальної відповідальності ISO 26000, обрано шість національних експертів від різних груп заінтересованих сторін.</p> <p>3-й етап (2008 р.) – найбільш плідний етап розвитку КСВ, в рамках якого були підготовлені та представлені соціальні звіти організацій, два з яких були розроблені за стандартами Глобальної ініціативи із звітності (GRI). Мережа Глобального договору була інституалізована і визнана ГД ООН найбільш динамічною мережею ГД у Східній Європі. Створена Рада Глобального договору, до якої обрали представників: українських і міжнародних організацій, неурядових організацій, профспілок тощо.</p>	<p>Державне управління: О. Бабич «Результативність функціонування суб'єктів державного управління та місцевого самоврядування на основі впровадження корпоративної культури», 2005; І. Савченко «Соціальна відповідальність органів державної влади в умовах розбудови соціальної держави», 2007; Н. Калінкіна «Партнерські відносини між владою та третім сектором у соціальній державі» 2008; В. Головій «Механізми взаємодії влади та ЗМІ в контексті становлення громадянського суспільства в Україні», 2009</p>	<p>Юридичні науки: Н. Іванчук «Взаємна відповідальність особи і держави в контексті розбудови сучасної української держави», 2007. Філософські науки: Г. Алоні «Етика бізнесу: соціально-філософський аспект», 2008. Економічні науки: О. Степанова «Організаційно-економічні основи соціально відповідального управління промисловими підприємствами», 2008; Л. Грицина «Механізм формування корпоративної соціальної відповідальності в управлінні підприємством», 2009; А. Коноваленко «Оцінка рівня соціальної відповідальності малого і середнього підприємництва», 2010</p>

Фаза	Основні події	Підготовка дисертацій за проблематикою СВ (Галузь знань (кількість): автор, тема, рік)	
		Інші галузі знань	Державне управління
	<p>4-й етап (2009 – 2010) має ознаки повільного розвитку і сконцентрованої уваги на екоменеджменті й інших практиках зі збереження навколишнього середовища. Іншою ознакою цього етапу є набуття сталості розвитку КСВ шляхом залучення до цього вищих навчальних закладів. Виданий перший посібник з КСВ. Проведена перша виставка соціальних і екологічних проектів організацій в Україні, започаткований Національний конкурс бізнес-кейсів з КСВ.</p> <p>У 2010 р. Україна визнана однією з трьох найрезультативніших мереж Глобального договору у світі. Вона отримала нагороду за надзвичайний внесок у справу розбудови та поширення ініціативи соціальної відповідальності</p>		
<p>III. Розвиток концепції соціальної відповідальності в публічному секторі, 2010 – 2014 рр.</p>	<p>Активізація міжсекторного та міжмуніципального співробітництва. Розвиток соціального партнерства та соціального підприємництва. Створення робочої групи та розробка національної стратегії з КСВ. Включення компанією ДТЕК в критерії тендера для постачальників критерію «створення робочих місць» з метою розвитку регіонів своєї присутності. Форум «Бізнес і університети». Уперше створено майданчик взаємодії бізнесу й університетів. Трансформація локальної мережі Глобального договору в громадське об'єднання (Громадську спілку) і пошук виконавчого директора (передбачається новий формат членства, управління та заходів). Внесення законопроекту «Про соціальні підприємства» у Верховну Раду України (спроба ввести таке поняття, як «соціальне підприємство»). Активізація наукових розробок з розвитку соціальної відповідальності в органах державного управління та місцевого самоврядування (спеціалізовані конференції на базі ХарРІДУ НАДУ; зростання кількості публікацій у наукових фахових виданнях, розділів монографій та наукових продуктів за результатами НДР)</p>	<p>Державне управління: Р. Жмудський «Механізм забезпечення політичної відповідальності в державному управлінні України», 2014; В. Дементов «Розвиток державної служби в умовах реформування державного управління в Україні», 2014</p>	<p>Економічні науки: О. Березіна «Соціальна відповідальність корпорацій в системі соціально-трудових відносин», 2011; Н. Сімченко «Соціально орієнтоване управління діяльністю підприємств», 2011; І. Царик «Регулятивні інструменти посилення соціальної відповідальності бізнесу в системі національної економіки», 2011; О. Дудкін «Регулятивні інструменти посилення соціальної відповідальності бізнесу в системі національної економіки», 2011. Юридичні науки: О. Гарасимів «Філософсько-правовий аспект соціальної відповідальності в діяльності органів внутрішніх справ», 2011</p>

### Список використаних джерел

1. **Грішнова О. А.** Соціальна відповідальність в контексті подолання системної кризи в Україні / О. Грішнова // Демографія та соціальна економіка. – 2011. – № 1(15). – С. 39 – 45.
2. **Жмудський Р. С.** Механізм забезпечення політичної відповідальності в державному управлінні України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Жмудський Р. С. ; НАДУ при Президентові України. – К., 2014. – 20 с.
3. **Калінкіна Н. В.** Партнерські відносини між владою та третім сектором у соціальній державі : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Калінкіна Н. В. ; ХарПІ НАДУ. – Х., 2008. – 20 с.
4. **Козаков В. М.** Становлення та розвиток соціально-ціннісних засад державного управління в Україні : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.01 / Козаков В. М. ; НАДУ при Президентові України. – К., 2009. – 20 с.
5. **Новак В. В.** Організаційно-правові питання соціального партнерства органів державної влади та громадських об'єднань в Україні: стан та перспективи розвитку : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Новак В. В. ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К., 2008. – 20 с.
6. **Савченко І. Г.** Соціальна відповідальність органів державної влади в умовах розбудови соціальної держави : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Савченко І. Г. ; ХарПІ НАДУ. – Х., 2007. – 18 с.
7. **Соціально** відповідальний бізнес в Україні : портал Спільноти соціально відповідального бізнесу. – Режим доступу : [www.svb.org.ua/](http://www.svb.org.ua/).
8. **Центр** розвитку корпоративної соціальної відповідальності (КСВ). – Режим доступу : [www.csr-ukraine.org](http://www.csr-ukraine.org).

### List of references

1. **Hrishnova O. A.** Sotsialna vidpovidalnist v konteksti podolannia systemnoi kryzy v Ukraini / O. Hrishnova // Demohrafiia ta sotsialna ekonomika. – 2011. – № 1(15). – S. 39 – 45.
2. **Zhmudskiy R. S.** Mekhanizm zabezpechennia politychnoi vidpovidalnosti v derzhavnomu upravlinni Ukrainy : avtoref. dys. ... kand. nauk z derzh. upr. : 25.00.02 / Zhmudskiy R. S. ; NADU pry Prezydentovi Ukrainy. – K., 2014. – 20 s.



3. **Kalinkina N. V.** Partnerski vidnosyny mizh vladoiu ta tretim sektorom u sotsialnii derzhavi : avtoref. dys. ... kand. nauk z derzh. upr. : 25.00.02 / Kalinkina N. V.; KharRI NADU. – Kh., 2008. – 20 s.
4. **Kozakov V. M.** Stanovlennia ta rozvytok sotsialno-tsinnisnykh zasad derzhavnoho upravlinnia v Ukraini : avtoref. dys. ... d-ra nauk z derzh. upr. : 25.00.01 / Kozakov V. M. ; NADU pry Prezydentovi Ukrainy. – K., 2009. – 20 s.
5. **Novak V. V.** Orhanizatsiino-pravovi pytannia sotsialnoho partnerstva orhaniv derzhavnoi vlady ta hromadskykh obiednan v Ukraini: stan ta perspektyvy rozvytku : avtoref. dys. ... kand. nauk z derzh. upr. : 25.00.01 / Novak V. V. ; In-t zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. – K., 2008. – 20 s.
6. **Savchenko I. H.** Sotsialna vidpovidalnist orhaniv derzhavnoi vlady v umovakh rozbudovy sotsialnoi derzhavy : avtoref. dys. ... kand. nauk z derzh. upr. : 25.00.01 / Savchenko I. H. ; KharRI NADU. – Kh., 2007. – 18 s.
7. **Sotsialno** vidpovidalnyi biznes v Ukraini : portal Spilnoty sotsialno vidpovidalnoho biznesu. – Rezhym dostupu : [www.svb.org.ua/](http://www.svb.org.ua/).
8. **Tsentr** rozvytku korporatyvnoi sotsialnoi vidpovidalnosti (KSV). – Rezhym dostupu : [www.csr-ukraine.org](http://www.csr-ukraine.org).